

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hudební školství na Kypru

Music education in Cyprus

Aikaterini Asfoura

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Marek Valášek, Ph. D
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Hudební výchova — Sbormistrovství se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Hudební školství na Kypru potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 18. dubna 2019

.....

Aikaterini Asfoura

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří se na sestavení práce podíleli. Zejméná bych chtěla moc poděkovat panu profesorovi Marku Valáškoví a kamarádce Tereze Nacherové za velkou pomoc s úpravou práce. Dále bych chtěla poděkovat inspektorce hudby na základních školách, paní Theodorě Konstantinou a koordinátorovi hudebních škol, panu Chrysanthosi Charalambousovi za rozhovory a informace, které mi poskytli.

ABSTRAKT

Cíle práce:

- zmapování hudebního školství na Kypru, analýza veřejného vzdělávacího systému, popis hudebně-vzdělávacích programů na všech úrovních studia
- hudební školy a jejich přínos k estetické výchově v specifickém kulturním prostředí
- organizační struktura, personální zajištění
- identifikace aktuálních problémů a návrhy na zlepšení kvalitativní úrovně hudebního školství

KLÍČOVÁ SLOVA

hudební školství na Kypru, hudebně-vzdělávací programy, organizace, hudební školy, hudební výchova

ABSTRACT

Aims of this work:

- mapping of music education in Cyprus, analysis of the public educational system, description of music education programs at all stages of education
- music schools and their contribution to the aesthetic education in a specific cultural environment
- organizational structure and staffing
- identification of current issues and suggestions for the improvement of the quality of music education.

KEYWORDS

Music education in Cyprus, music curriculum, organization, music schools, music education

Obsah

Úvod	6
1 Systém vzdělávání na Kypru	8
1.1 Historický přehled.....	8
1.1.1 Doba po vyhlášení Republiky	8
1.1.2 Turecká invaze v roce 1974.....	9
1.1.3 Organizační změny ve vzdělávacím systému v poválečné historii	10
1.2 Reforma školství, nové vzdělávací osnovy a indikátory úspěchu a kompetence .	11
2 Struktura současného vzdělávacího systému na Kypru.....	14
2.1.1 Základní vzdělání	14
2.1.2 Střední vzdělání	16
2.1.3 Vyšší vzdělání	17
3 Hudební vzdělávání na Kypru	18
3.1 Veřejné vzdělání	18
3.2 Rozdělení hudebních osnov podle stupně.....	19
3.2.1 1. stupeň.....	19
3.2.2 2. stupeň.....	20
3.2.3 3. stupeň.....	20
3.2.4 4. stupeň.....	21
3.2.5 5. stupeň.....	22
3.3 Organizace, materiály, školení učitelů a mimoškolní hudební aktivity.....	23
3.3.1 Předškolní a základní vzdělání	23
3.3.2 Střední vzdělání	26
3.3.3 Vyšší vzdělání	30
3.4 Soukromé vzdělání	31

4	Hudební školy.....	32
4.1	Historie vzniku, umístění a financování	32
4.2	Právo na přijetí a přijímací zkoušky	33
4.3	Zaměstnanci a kritéria jejich přijímání	33
4.4	Učební programy hudebních škol	34
4.5	Činnosti hudebních škol.....	40
	Závěr.....	42
	Seznam použitých informačních zdrojů	44

Úvod

Hudební výchova je na Kypru teprve nedávno rozvinutým oborem vzdělávání. Neustálé politické problémy, kterým ostrov dosud čelil, mnohá dobývání ostrova různými agresory, revoluce, občanské války a invaze Turků v 1974, která rozdělila Kypr na dvě části, to všechno bránilo plynulému a trvalému vývoji mnohých oblastí života a zejména rozvoji vzdělávání. Dnes se však vynakládá značné a trvalé úsilí na modernizaci edukačního systému.

Téma 'hudební školství na Kypru' mě hodně zaujalo, protože hudební pedagogika je oblast, které se chci věnovat, a ráda bych na Kypru přispěla k jejímu dalšímu rozvoji. Nedávno jsem tímto systémem prošla, jako studentka jsem poznala státní i soukromý sektor a z obou mám pozitivní i negativní zkušenosti. Proto jsem se rozhodla zkoumat tento systém ze strany budoucího pedagoga, porovnat své zkušenosti ze studia a praxe v České republice se současným stavem systému a identifikovat aktuální problémy.

Důležitá role hudby v psychosomatické evoluci člověka, stejně jako její přínos a vliv na všechny aspekty života, je prokázána a neustále dokazovaná výzkumem velkých vědců. Hudba by proto měla být nedílnou součástí vzdělávání a výchovy. Cílem této práce je analyzovat kyperský hudební vzdělávací systém ve všech fázích veřejného i soukromého vzdělávání a identifikovat problémy či oblasti, v nichž hudební výchova zaostává. Otázkou je, zda-li je úroveň hudebního vzdělávacího systému na Kypru dostatečná k vyškolení budoucích kvalifikovaných hudebníků a konkurenceschopná v porovnání se zahraničím.

Rozhodla jsem se podrobněji zkoumat sektor veřejného vzdělávání, protože se týká většiny studentů. Proto je nutné, aby byl řádně strukturován a obsazen kvalifikovanými učiteli. Otázkou je, zda je systém řádně strukturován a navržen tak, aby nabídl všem žákům bez ohledu na jejich budoucí profesi základní hudební výchovu a vytvářil budoucí hudební občany, kteří se jakýmkoliv způsobem budou podílet na kulturním životě ostrova. Další důležitou otázkou v této práci je role veřejných hudebních škol, které jsou v popředí hudební výchovy. Jejich teprve 13tileté působení významně ovlivnilo hudební život na Kypru.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole je uveden malý historický přehled významných událostí, které ovlivnily a determinovaly vývoj kyperského vzdělávání. Druhá

kapitola poskytuje základní analýzu všech úrovní všeobecného vzdělávání. Třetí kapitola obsahuje kompletní analýzu hudební výchovy se zaměřením na veřejné vzdělávání. Podrobně rozebírá způsob organizace, cíle a různé akce pro rozvoj hudby na každé úrovni vzdělávání. Poslední čtvrtá kapitola se týká založení, organizace a působení hudebních škol.

1 Systém vzdělávání na Kypru

1.1 Historický přehled

Kypr byl ve své historii opakovaně obléhán a okupován, například Peršany, Franky, Benátskou republikou, Osmanskou říší, Angličany, a od turecké invaze v roce 1974 je dodnes 40% ostrova pod tureckou okupací. Negativní dopad na kulturu, a tedy i na vzdělávání, byl jistý a nevyhnutelný. Největší negativní dopad na kulturu, tradice a vzdělávání přinesla třistaletá osmanská nadvláda od roku 1570 až do roku 1878, kdy byl ostrov prodán Anglii. Na ostrově byla velká chudoba, bída, obecná stagnace a kompletní negramotnost. Situaci analfabetismu chtěl zlepšit arcibiskup Kyprianos, který v roce 1812 založil „Řeckou školu“, která se stala předchůdcem nejstarší střední školy na Kypru, šestileté Pancyprianské gymnasium, které bylo založeno roku 1896.

Během období britské nadvlády (1878-1960) se vzdělávací systém dynamicky rozvíjel. Byl přijat první zákon o základním vzdělávání, první učitelé byli kněží a jako první školy fungovaly kostely a kavárny. V roce 1937 byla založena vysoká škola pro vzdělávání učitelů, dále byly založeny různé vzdělávací instituce, jako např. Zemědělská škola, různé osmileté školy a školy pro zdravotně postižené (1940-50), Ošetrovatelská škola Ministerstva zdravotnictví (1945) a vůbec první Odborná škola (1951).¹ Velký pokrok v boji proti analfabetismu nastal v roce 1952, kdy dobrovolní učitelé základních škol organizovali první program vychovatelství dospělých na venkově, kde se analfabetismus vyskytoval nejvíce.

1.1.1 Doba po vyhlášení Republiky

Revoluce v letech 1955-59 vedla k nezávislosti na Británii a k vyhlášení Kyperské republiky roku 1960. Tím začala nová epocha vývoje země po všech stránkách včetně vzdělávání. Ekonomika státu zaznamenala velkolepý vývoj, což mělo za následek potřebu dostatečně kvalifikovaných pracovníků ve všech sektorech hospodářství, a tím i zvýšení počtu škol. Mezi roky 1960 a 1965 mělo vzdělávání a kulturu na starosti “Řecké komunitní shromáždění Kypru” a do roku 1976 byl vzdělávací systém podobný řeckému s některými rozdíly a odchylkami např. na rozdíl od Řecka, šestiletá střední škola byla neformálně rozdělena do dvou tříletých kol, ale s jedním vedením a klubem učitelů. Velká část školních knih je od té

¹ Ιστορική Αναδρομή της Εκπαίδευσης στη Κύπρο. *Εξέλιξη* [2013]. Dostupné z: <https://tinyurl.com/y4pfd3z3>

doby až dodnes poskytována od řecké vlády zdarma. Od roku 1960 mají školní daňové úřady odpovědnost za péči o školní vybavení, výstavbu a údržbu školních budov. V roce 1961 byl zřízen Institut inspektorů pro provoz a správu středních škol. Základní vzdělání se stalo povinným v roce 1962.

1. dubna roku 1965 bylo založeno Ministerstvo vzdělávání, prvním ministrem byl Dr. Constantin Spyridakis. Současně byla založena nezávislá organizace “Komise vzdělávací služby”² (KVS), která od té doby provádí jmenování, povýšení a přemístění učitelů a inspektorů na všech úrovních. V roce 1971 byly v Nikósii poprvé zavedeny “večerní školy” pro mladé zaměstnance. V roce 1971 E. G. Wedell, profesor Manchester Univerzity a expert organizace UNESCO, přednesl na Ministerstvu školství referát: „Kypr – rozvoj vzdělávání učitelů“³, ve kterém doporučil vytvoření sdružení pro vzdělávání učitelů.⁴ V roce 1972, na základě návrhu profesora Wedella, byl založen Pedagogický institut Kypru, jehož posláním je zajistit průběžné vzdělávání učitelů všech stupňů.

1.1.2 Turecká invaze v roce 1974

Řecká vojenská junta⁵ (1967-74) a kyperský státní převrat v červenci 1974 vedly k osudné invazi turecké armády na Kypr s krycím názvem „operace Attila“. 20. července až 18. srpna 1974 turecká armáda okupovala až 40% ostrova, což mělo katastrofický dopad na všechny oblasti, včetně vzdělávání. Kolem 150.000 řeckých Kypřanů, tzn. více než čtvrtina obyvatelstva, bylo nuceno opustit své domovy a uchýlit se do volných oblastí. Odhaduje se, že jeden ze tří studentů byl po roce 1974 uprchlíkem. Vzhledem k tomu, že 18 ze 45 gymnázií a 2 z 8 technických škol bylo obsazeno Turky, musely střední školy ve volných oblastech fungovat i odpoledne. Žáci 168 z 548 základních škol dále pokračovali ve výuce v uprchlických táborech nebo ve školách ve volných oblastech. V okupovaných oblastech nějakou dobu působil malý počet základních a středních škol. Dnes, v okupovaném Rizokarpasse, působí pouze jedna základní škola a jedno šestileté gymnázium.

² V řeckém originále: Επιτροπή Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας

³ V anglickém originále: “Cyprus – Teacher Education Development“

⁴ 50 Χρόνια Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://50chrona.moec.gov.cy/index.php/istoriki-anadromi/ypp>

⁵ Řecká vojenská junta byl řecký režim, vytvořený skupinou důstojníků, která 21. dubna 1967 provedla vojenský převrat a sesadila legitimně zvolenou vládu. Řecká vojenská junta – Wikipedie. [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98eck%C3%A1_vojensk%C3%A1_junta

Navzdory obtížím se vzdělávací systém dále vyvíjel a modernizoval. V roce 1976 byly v sekundárním vzdělávání postupové zkoušky omezeny na tzv. „hlavní“ předměty a školní rok byl rozdělen do tří trimestrů. Od roku 2010 je pak školní rok rozdělen na dvě pololetí. V období 1976-1980 byla zavedena zařízení Lyceum vybraných předmětů⁶ (dále LVP), nazývané též Odborné lyceum. Na gymnáziu se zrušilo numerické hodnocení a bylo zavedeno alfabetické⁷. Od roku 1980, společně s vytvořením „Úřadu rozvoje programu“, který je zodpovědný za tvorbu výukových materiálů, byla splněna potřeba napsání učebnic a učebních materiálů, která byla především výsledkem zavedení kurzů v oblasti LVP a lokálních potřeb, např. Sbírka kyperské literatury, materiály o válce, všechny s názvem "Δεν ξεχνώ"⁸, ...⁹ Od roku 1980 jsou všeobecné střední školy rozděleny na dva samostatné tříleté bloky, první všeobecný – gymnaziální, a druhý – lyceum, každý blok má své samostatné vedení. Od roku 1981 byl zrušen gymnaziální, tj. všeobecný tříletý okruh i na odborných školách, takže zůstaly pouze tři roky odborného vzdělání.

1.1.3 Organizační změny ve vzdělávacím systému v poválečné historii

V roce 1993 bylo Ministerstvo školství přejmenováno na Ministerstvo školství a kultury. V roce 1989 byla založena první ze tří univerzit, Univerzita Kypru, která v roce 1992 přivítala první studenty. V tomto roce byly zavedeny i jednotné maturitní zkoušky pro studenty lyceí, tzn. jednotný test pro všechny maturanty v celé republice. V roce 1999 bylo uzákoněno, že absolvent vysokoškolského vzdělávání může učit na středních školách obecného nebo odborného vzdělávání pouze s pedagogickým diplomem o dokončení programu, "získáním pracovní zkušenosti ve výuce"¹⁰. Do roku 2007 tento program organizoval Pedagogický institut Kypru za pomoci Univerzity Kypru a dalších vysokých škol v zahraničí a od roku 2007 je tato kompetence přidělena Kyperské univerzitě. Zároveň

⁶ Lyceum vybraných předmětů = typ školy, kde si student vybere jeden studijní obor

⁷ Hodnocení se provádí od A (nejvyšší znak) do E (nejnižší znak).

⁸ Symbol a slogan "Nezapomínejme" byl vytvořen ráno 14. srpna 1974, kdy turecká invaze "Attilas 2" rozdělila Kypr na dvě části... Symbol byl vytištěn na tisíc samolepek, zaslány do novin...Slogan byl přeložen do mnoha jazyků a poslán do mnoha částí světa, kde byli Řekové a Kypřané. Δεν ξεχνώ - Βικιπαίδεια. [2019]. Dostupné z:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B5%CE%BD_%CE%BE%CE%B5%CF%87%CE%BD%CF%8E

⁹ 50 Χρόνια Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://50chrona.moec.gov.cy/index.php/istoriki-anadromi/ypp>

¹⁰ V řeckém originále: Πρόγραμμα Προϋπηρεσιακής Κατάρτισης Υποψήφιων Εκπαιδευτικών Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης

začaly ve stejném roce fungovat celodenní základní školy. Od roku 2000 až do roku 2015 bylo ve všech lyceích zavedeno nařízení Všeobecného lycea, kde program zahrnoval tři kategorie předmětů: a) společné základní předměty, b) odborné výběrové předměty a c) předměty zájmové. Teoreticky je možných 150 kombinací předmětů. V období 2002-2008 byly založeny dvě nové státní univerzity: Technická univerzita Kypru a Otevřená univerzita Kypru. Od roku 2007 jsou licencovány 4 soukromé univerzity. Pokud jde o přijímání do vyšších institucí, v Řecku a na Kypru byl zaveden nový systém “Pancyprianských zkoušek”¹¹, tzn. sloučení maturitních a přijímacích zkoušek do jedné zkoušky. Povinná předškolní výchova byla zavedena od roku 2004.

1.2 Reforma školství, nové vzdělávací osnovy a indikátory úspěchu a kompetence

Proces reformy vzdělávání začal v září roku 2003, kdy vláda jmenovala sedmičlennou komisi akademiků ke studiu vzdělávacího systému a požádala je o zprávu o komplexní reformě vzdělání. V srpnu roku 2004 tato komise předložila rozsáhlá hlášení s analýzami a doporučeními pro reformu vzdělávání. Mezi témata, která byla identifikována jako nejdůležitější, patřilo:¹²

- zavedení nového systému přijímacích zkoušek na vysoké školy v Řecku a na Kypru
- příprava komplexního návrhu na zavedení nového systému hodnocení učitelů podle výsledků jejich pedagogické práce
- dokončení redukce počtu studentů na 25 až 30 studentů ve všech třídách
- zřízení Centra pro vzdělávací výzkum a hodnocení a restrukturalizace Pedagogického institutu
- modernizace logistické infrastruktury škol a grant na nákup notebooků pro žáky druhých tříd gymnázií
- zavedení systému třídních učitelů na gymnáziích

¹¹ Pancypriánské zkoušky jsou písemné státní zkoušky a fungují i jako maturita i jako přijímací zkoušky do veřejných univerzit Kypru a Řecka.

¹² 50 Χρόνια Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://50chrona.moec.gov.cy/index.php/istoriki-anadromi/ypp>

V roce 2010 byly vydány nové učební osnovy a v novém školním roce začalo jejich postupné zavádění do praxe. Společně s ním probíhalo i školení učitelů. V roce 2011 bylo úspěšně ukončeno zavedení třídních učitelů na gymnáziích a v roce 2012 se Kypr poprvé zapojil do mezinárodního výzkumu PISA¹³. Od téhož roku je na středních školách rozdělen školní rok na dvě pololetí a během dvoudenních pololetních prázdnin se koná výuka učitelů zaměřená na seznámení s novými vzdělávacími programy.

V roce 2013, po neuspokojivých výsledcích ve výzkumu PISA, byl na návrh ministra školství a kultury zřízen Vědecký výbor pro modernizaci vzdělávacího systému, jehož hlavním úkolem bylo hodnotit dosavadní průběh vzdělávací reformy. Ministerstvo školství a kultury v roce 2014 předložilo vzdělávacím organizacím návrhy na témata: Nový systém jmenování pedagogů ve vzdělávání, Nový systém hodnocení pro učitele a vzdělávací práce a Nová jednotná politika vzdělávání a odborné přípravy učitelů.¹⁴ Ministerstvo školství a kultury v rámci své politiky modernizace vzdělávacího systému zahájilo od školního roku 2014/2015 řadu inovací a reforem, z nichž některé byly realizovány od nového školního roku (2015/16). Od září 2015, kdy byl uplatňován nový harmonogram pro všechny základní a střední školy, byl parlamentem schválen nový systém jmenování pedagogických pracovníků ve veřejných školách. Byl přijat nový systém odborného vzdělávání učitelů a byly upraveny a aplikovány analytické programy s indikátory úspěchu a kvalifikace.

Filozofie nového kurikula je humanistická, zaměřená na všestranný rozvoj studentů. Jeho úprava vycházela ze zkušeností různých úspěšných mezinárodních osnov, podle kterých by učební osnovy neměly odkazovat pouze na obecné a vágní výsledky učení na konci každého vzdělávacího stupně, ale i na výsledky každé hodiny v průběhu celého školního roku. Systém je rozplánován kontinuálně od předškolního věku až po lyceum. V tomto rámci jsou kurikula organizována s důrazem na výsledky učení (indikátory úspěchu) a na adekvátnost učebních dokumentů (indikátory přiměřenosti, kompetence), tzn. indikátory úspěšnosti a přiměřenosti

¹³ The Programme for International Student Assessment (PISA) is a worldwide study by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)...intended to evaluate educational systems by measuring 15-year-old school pupils' scholastic performance on mathematics, science, and reading... It measures problem solving and cognition. Programme for International Student Assessment – Wikipedia. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Programme_for_International_Student_Assessment

¹⁴ 50 Χρόνια Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://50chrona.moec.gov.cy/index.php/istoriki-anadromi/ypp>

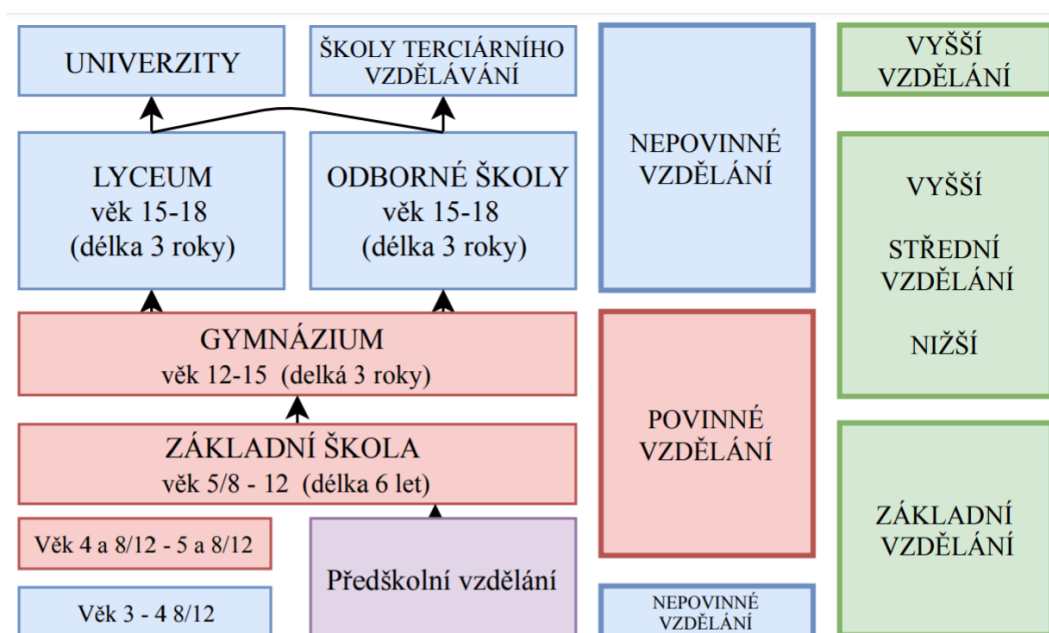
vyhodnocují vývoj dítěte v každé oblasti vzdělávání. Učitelé smějí využít tyto učební osnovy, které slouží k vedení lekce, mohou dokonce i vykonávat svou pedagogickou samostatnost tak, že je mohou sami doplnit a obohatit.

“Po téměř třech desetiletích debaty Parlament v červenci 2015 schválil právní předpisy postupného rušení stávajícího zastaralého systému a zavedení nového systému jmenování pedagogů ve vzdělávání (NSJP) ... Od té doby Ministerstvo školství a kultury systematicky pracuje na realizaci všech ustanoveních této legislativy.” Starý systém jmenování předpokládá, že každý pedagog na konci studia by mohl být uveden na seznamy zaměstnanců ve veřejném školství. Při zápisu do seznamu mu bylo přiděleno registrační číslo, na základě kterého vstoupil do seznamu čekajících k přijetí. Tento systém jmenování byl považován za anachronický, protože přijetí učitelů mohlo trvat několik desítek let (kvůli tomu, že jich bylo mnoho na málo) po jejich zápisu, což vedlo k tomu, že ti, kteří obor nepraktikovali, by se s novými systémy nemohli vyrovnat. Nový systém jmenování zajišťuje přezkoumání učitelů na všech úrovních a oborech vzdělání. První zkoušky se konaly v roce 2017.

2 Struktura současného vzdělávacího systému na Kypru

Vzdělávání na Kypru, jak bylo zmíněno výše, je pod dohledem Ministerstva školství a kultury. Státní vzdělávání, od základního až po vysokoškolské, je bezplatné a je dotováno ze státního rozpočtu. Studium je povinné pro všechny děti ve věku od 5 do 15 let. Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího roku.

Vzdělávací systém se skládá ze tří stupňů: a) základní vzdělání (mateřská a základní škola), b) střední vzdělání (gymnázium, lyceum a odborná škola) a c) vyšší vzdělání (univerzita a školy terciárního vzdělávání). Ve všech fázích vzdělávání existuje také paralelní akreditovaný systém soukromého školství a rodiče se mohou, do jaké školy dítě umístí.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου. *Οδηγός Υποδοχής στην Κυπριακή εκπαίδευση* [pdf online]. Κύπρος: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. s. 29 ISBN 978-9963-0-9087-7. Dostupné z: http://www.moec.gov.cy/dde/diapolitismiki/odigoj_ypodochis/9_glosses/greek.pdf

2.1.1 Základní vzdělání

Jednoroční předškolní vzdělávání, neboli mateřská škola, je povinná a ve státních institucích je pro děti ve věku od 4 let a 8 měsíců do 5 let a 8 měsíců zdarma. Na Kypru působí veřejné, komunitní a soukromé mateřské školy. Většina škol je otevřena od 7:45 do 13:05, jen komunitní školy jsou podle potřeby otevřené i v odpoledních hodinách. Ministerstvo školství

a kultury financuje veškeré provozní náklady veřejných mateřských škol a podporuje komunitní školky poskytováním ročního grantu. Komunitní mateřské školy jsou zřízeny k vypomáhání pracujícím rodičům. Jejich potřeby nejsou pokryty veřejnými dotacemi a fungují v souladu s předpisy a programem veřejných školek. Velké množství komunitních mateřských škol je umístěno ve veřejných školách, tzn. mají společné vedení a rodičovské sdružení, jsou neziskové a nabízejí kvalitní vzdělávací programy s nízkými poplatky především dětem ve věku od 3 let a 8 měsíců do 4 let a 8 měsíců. V oblastech, kde se nenachází blízká veřejná škola, je povinně navštěvují také děti předškolního věku. Zakladatelem mateřské školy může být místní úřad, rodičovské sdružení, asociace nebo charitativní organizace.

Denní rozvrh zahrnuje dvě 40minutové vyučovací hodiny, volné, venkovní a uklidňující aktivity, a je flexibilní, tzn. učitel má možnost zvolit si svůj postup, modifikovat denní plánování podle potřeb a zájmů dětí ve třídě a specifičnosti školy, samozřejmě s vyváženým rozložením předmětů tak, aby děti dosahovaly obecných cílů vzdělávání.

Šestileté základní vzdělání, neboli základní škola, je povinné a bezplatné pro všechny děti ve věku od 5 let a 8 měsíců. Provozní doba školy je 7:45-13:05 a je rozdělena na sedm 40minutových vyučovacích hodin se třemi přestávkami v celkové délce 40 minut.

Počet dětí ve třídě na mateřské i základní škole by neměl překročit počet 25, což je vždy v souladu s rozměry třídy.

Od zavedení nařízení celodenních škol dodnes působí na Kypru 130 volitelných a 14 povinných celodenních základních škol, 7 volitelných celodenních speciálních škol a 58 volitelných celodenních veřejných mateřských škol. Volitelná celodenní základní škola zahrnuje čtyři další odpolední vyučovací hodiny do 16:00 čtyřikrát nebo pětkrát týdně a je nabízena všem dětem. Odpolední program zahrnuje vyučovací hodiny na vypracování domácích úkolů, pomoc s problematickými předměty a výuku vybraných předmětů podle zájmu (angličtina, informatika/výpočetní technika, gymnastika, hudební výchova, technologie). Počet dětí ve třídě se pohybuje od 8 do 32 v závislosti na předmětu a specifikaci školy. Povinná celodenní základní škola funguje podobným způsobem, s tím rozdílem, že je povinná pro všechny děti, a jsou zde navíc vyučovány hodiny angličtiny, informatiky, literatury, vzdělání o životě a tělesné výchovy.

Účelem předškolního a základního vzdělávání je organizovat, zabezpečovat a nabízet všem dětem – bez ohledu na věk, pohlaví, zemi původu, rodinný stav, sociální zázemí a intelektuální potenciál – takové příležitosti, aby se v kognitivním, emocionálním a psychomotorickém prostředí rozvíjely stejně.¹⁵

2.1.2 Střední vzdělání

Střední vzdělávání je určeno pro studenty ve věku od 12 do 18 let a je rozděleno do dvou tříletých cyklů, a) nižší střední povinné vzdělání, tzv. gymnázium a b) vyšší střední nepovinné vzdělání, tzv. lyceum, kde studenti mají možnost jít studovat buď obecné lyceum nebo odbornou školu, která připravuje na zapojení do pracovního procesu, nebo na vysokoškolské vzdělání ve vybraném oboru.

Po reformě v roce 2009 a po zavedení nových učebních osnov ve středním vzdělávání v roce 2015 je rozvrhový program následující. Na gymnáziu se rozvrh skládá z 38 vyučovacích hodin po 45 minutách a tří přestávek s celkovou délkou 40 minut. Testované předměty, požadované pro postup do dalšího ročníku, jsou řecký jazyk, matematika, fyzika a historie.

V roce 2015 se radikálně změnila struktura studia na lyceích. “Obecné lyceum”¹⁶ bylo změněno na “Lyceum vybraných předmětů”. V 1. ročníku je 31 z 35 společných základních předmětů. Další čtyři předměty závisí na výběru studenta. Může si zvolit jednu čtveřici z tzv. „Skupiny orientačních předmětů“ (dále SOP). Každá skupina orientačních předmětů odpovídá jednomu ze šesti oborů nabízených ve 2. a 3. ročníku a má dva předměty, každý po dvou vyučovacích hodinách. Tato možnost studentům umožňuje prohloubit znalosti dvou předmětů dle vlastního zájmu a zároveň určuje směr studia. V 1. ročníku jsou testované 4 předměty, řecký jazyk a matematika jsou společné pro všechny SOP a zbývající dva jsou v závislosti na vybrané SOP. Ve 2. a 3. ročníku studenti navazují na studium odpovídající jejich SOP bez zkoušek. Pokud se student rozhodne změnit obor, musí udělat přijímací zkoušky na vybraný obor. Je 8 společných předmětů a testované předměty jsou: řecký jazyk a čtyři předměty dle jejich oboru.

¹⁵ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου. *Οδηγός Υποδοχής στην Κυπριακή εκπαίδευση* [pdf online]. Κύπρος: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. s. 30 ISBN 978-9963-0-9087-7. Dostupné z: http://www.moec.gov.cy/dde/diapolitismiki/odigo_i_ypodochis/9_glosses/greek.pdf

¹⁶ Obecné lyceum = typ školy, kde si student může kromě obecných povinných předmětů vybrat jakékoliv předměty

V odborných školách jsou obory nabízeny ve dvou směrech – ve směru teoretickém a směru praktickém. Vzdělávací program je založen na předmětech všeobecného vzdělávání a technického vzdělávání, na práci v laboratořích a na praxi. Předměty jsou rozlišovány v rámci společných základních, směrových, posílených, obohacených a specializačních kurzů.

2.1.3 Vyšší vzdělání

Oblast vyššího vzdělávání na Kypru v současné době zajišťují tři veřejné univerzity a čtyři soukromé univerzity, v nichž je vzdělávací program rozdělen do tří cyklů: a) bakalářský, b) magisterský, c) doktorský. Předpokladem pro přijetí do veřejných vysokých škol je maturita nebo rovnocenná kvalifikace. Studenti mohou na základě výsledků a jejich pořadí v pancypriánských zkouškách zahájit studium na státních vzdělávacích institucích na Kypru i v Řecku a studovat zadarmo.

Vysokoškolské vzdělání na Kypru je dále nabízeno celou řadou veřejných škol terciárního vzdělávání, z nichž ale žádná nemá univerzitní statut. Vysokoškolské instituce nabízejí odborné programy v rozsahu od jednoho do tří let. Tyto programy neposkytují přístup ke studijním programům druhého a třetího cyklu.

Na Kypru také působí 45 registrovaných soukromých vzdělávacích institucí, které nabízejí bakalářské a magisterské programy a kratší odborné programy.

3 Hudební vzdělávání na Kypru

3.1 Veřejné vzdělání

Průběh hudebního vzdělání ve veřejném sektoru se na základě nového analytického programu, který platí od roku 2010 a byl v roce 2014 revidován, dělí do pěti stupňů: 1) mateřská škola, 1. a 2. třída základní školy, 2) 3. a 4. třída základní školy, 3) 5. třída základní školy a 1. ročník gymnázia, 4) 2. ročník gymnázia až 1. ročník lycea a 5) dva poslední ročníky lycea.

Nové učební osnovy (NUO) hudby se zaměřují na tři hudební oblasti, z nichž každá má své vlastní indikátory úspěchů a kvalifikace: a) poslech, b) hudební projev: zpěv - nástroj a c) improvizace – kompozice. Cílem NUO je zážitkové učení dětí a získání širokého a komplexního hudebního vzdělání. Usiluje o kultivaci tvůrčího hudebního myšlení a jeho jádrem jsou hudební dovednosti, které se studenti snaží získat prostřednictvím hudebních akcí založených na poslechu, interpretaci a tvorbě hudby. Rozvoj hudebních dovedností zároveň umožňuje přístup k hudebním znalostem a přispívá k formování postojů a chování ve vztahu k hudbě, připravuje budoucí občany k řízení a přímému či nepřímému ovlivňování životního prostředí a společnosti, ve které žijí. Pro hudební výchovu studentů je považováno za velmi důležité, aby výuka probíhala v tematických okruzích, které spojují dovednosti a znalosti, jako formy komunikace jak s okolním světem, tak s jejich vnitřním světem.

Prostřednictvím hudebních lekcí je cílem seznámit jednotlivce s místní a globální hudební kulturou, aby se studenti naučili rozpoznávat hudbu různých druhů a stylů, aby znali sociokulturní kontext jejich tvorby a reprezentativní skladatele každého stylu a času a aby se v budoucnu stali občany, kteří nejsou hudebně izolováni, ale jsou hudebně rozvíjeni na osobní úrovni a zároveň se vzájemně ovlivňují i s širší komunitou. Tematické okruhy, z nichž může učitel čerpat obsah pro rozvoj vlastních výukových kurzů, jsou především řecká a kyperská hudba, světová hudba, západní hudba, populární hudba, hudba a další formy umění. Učitel je povinen vytvořit kurzy, které se dotýkají co nejvíce tematických oblastí, a zároveň by měl v každém kurzu zajistit rozvoj dovedností, znalostí, postojů a chování studentů, jak jsou definovány v indikátorech úspěchu a kvalifikací. Vhodnost kurzu by měla odpovídat věku, zkušenostem, zájmům a potenciálu studentů. Výchozím bodem pro navrhování kurzů může být konkrétní skladba, kterou chceme vyučovat, hudební poslech, hudební žánr

nebo styl, mimohudební materiál, specifická hudební dovednost nebo specifický hudební význam. V každém případě, stanovené cíle mají být "muzikální", tj. zaměřené na rozvoj dovedností žáků v poslechu, vokální i instrumentální provedení, improvizaci a skladbu.

3.2 Rozdělení hudebních osnov podle stupně¹⁷

3.2.1 1. stupeň

Obecným účelem studijního programu 1. stupně je, aby děti získaly prostřednictvím svého prvního kontaktu s hudební lekcí nadšení, pozitivní postoj a lásku jak k hudbě, tak k lekci, tak i k učiteli a hudebním nástrojům.

V dovednosti poslechu je hlavním cílem probudit hudební paměť a hudební myšlení jako novou formu myšlení („slyším“ - „slyším v mé mysli“ - „napodobuji“), napodobováním rytmických a melodických forem. Očekává se také, že se studenti budou schopni soustředit při krátkých přehrávkách či vystoupeních a dokáží vyjádřit svůj názor různými způsoby.

V kultivaci hlasu je cílem, aby studenti objevili rozdíly mezi zpěvným hlasem a hlasem mluveným a aby cítili směr melodie. Studenti by měli provést první pokusy jak správně použít tonální výšku, zůstat v tónickém centru písně a zpívat expresivně, s rytmickou a melodickou přesností. Zároveň se předpokládá, že studenti získají základní techniky hraní rytmů i melodií na bicí nástroje, které jsou ve třídách, a zahrát první tóny na sopránové flétny a na strunné nástroje. Základem je pocit a provedení rytmu při hraní jednoduchých orchestrací ve dvou nebo třech vrstvách podle jednoduchých pokynů dirigenta.

Prostřednictvím improvizace a experimentování děti objevují, jak jsou zvuky vytvářeny a jakým způsobem se mění, kombinují a jak se kreativně organizují. Je také důležité, aby se děti naučily harmonicky spolupracovat ve dvojicích a malých skupinách během hudební tvorby a výkonů.

V oblasti notopisu nejde v této fázi o zvládnutí konvenčního hudebního zápisu, tzn. not v notové osnově, ale začíná se systémem symbolů, který se překládá do zvuku dekodováním grafického zápisu, tzn. místo not se používají různé značky, tvary, slova a slabiky. Děti jsou také vybízeny k tomu, aby si vytvořily vlastní notaci, aby mohly zaznamenat svou tvorbu

¹⁷ Tato kapitola je parafrázovaná od Asfoury, A. z: Γενικός Σκοπός κατά τάξη [pdf online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: http://archeia.moec.gov.cy/sm/214/ap_genikos_skopos_kata_taxi.pdf

nebo tvorbu spolužáků a aby je byly schopny popsat, hodnotit a zlepšovat na základě zadaných kritérií.

3.2.2 2. stupeň

Obecným cílem ve 3. a 4. třídě základní školy je posilování lásky a nadšení žáků pro hodiny hudební výchovy. Očekává se, že studenti získají pozitivní zvědavost nejen o tradiční hudbu své země, ale také o jiné hudební kultury světa. Měli by vnímat hudbu jako jedinečný jazyk, užívat si hudební tvorbu s přáteli a mít pocit sebevědomí při hraní před ostatními.

Studenti by měli být vědomě dobrými posluchači ve třídě i mimo ni, aby se dokázali soustředit při poslechu, hledat specifické prvky, vnímat a popisovat předmět, pocity a důvod tvorby skladby s použitím hudebních konceptů. Od studentů se očekává, že si budou pamatovat rytmy a melodie, dokáží najít rozdíly v rozsahu a směru melodie, přehrávat jednoduché melodie zpaměti a analyzovat a zapsat krátké rytmické příklady.

V oblasti zpěvu se očekává, že studenti budou zpívat přesněji v písních odpovídajících jejich rozsahu, expresivně, s rytmickou a melodickou přesností a v koordinaci s ostatními. Studenti by měli dokázat pojmenovat bicí nástroje ve třídě a hrát na rytmické a melodické bicí nástroje se správnou technikou a přesností, s pomocí nebo bez pomoci použití nekonvenční či konvenční jednoduché notace. Cílem pro studenty je vydávat kvalitnější zvuk na sopránovou flétnu a ovládat jednoduché až složitější souzvuky a úkony na strunných nástrojích. Obecným cílem je hrát skladby s přesností až se čtyřmi vrstvami podle instrukcí dirigenta.

Skupinové tvůrčí práce jsou jádrem tohoto stupně, u improvizace a skládání studenti musí harmonicky spolupracovat ve skupinách, převzít autonomní role a tvořit výtvořky s jasnou strukturou. Studenti by měli být schopni vzájemně sledovat průběh a výsledek svých malých vystoupení, objektivně je reflektovat a hodnotit a poskytovat praktická řešení pro zlepšení.

3.2.3 3. stupeň

Celkovým cílem pro toto období je zvýšení pocitu osobní hudební identity. Tohoto cíle je dosaženo vývojem technické dovednosti při instrumentálních a vokálních vystoupeních, seznámením s různými druhy a styly hudby a hudební spoluprací, skrze kterou roste osobní a týmová odpovědnost za vokální a orchestrální vystoupení žáků před publikem a vědomě

se upevňuje chování dobrého posluchače ve škole i mimo ni. Na konci tohoto stupně se od studentů očekává, že budou schopni snadněji používat hudební myšlení k vnímání a analyzování hudby, kterou poslouchají, tj. mohou popsat poslech pomocí odborné hudební terminologie a mít povědomí o roli hudebně výrazových prostředků jako prvků k vyjádření záměru autora. Také mají chápat a začít studovat způsoby, kterými jsou různé typy a styly hudby ovlivňovány, tj. prostředím a časem, kdy byly vytvořeny.

Ve vokálním vystoupení mají děti zpívat expresivně, tj. s prožitkem, s rytmickou a melodickou přesností v jedno– nebo dvojhlasě, se správným použitím tonální výšky a mají rozlišovat role různých hlasů. Očekává se, že děti budou respektovat rozdíly v hlase ostatních, ale také se budou starat o zdraví svého hlasu. Na konci 3. ročníku by děti měly zvládnout dostatečně technicky hrát na melodické i rytmické bicí nástroje, mohou hrát jednoduché melodie na sopránovou flétnu s lehkostí, stejně jako jednoduché melodie a jednoduché akordy na strunné nástroje, v různých jednoduchých a složených taktech a různých tóninách.

Při hudební tvorbě začínají studenti individuálně nebo ve skupině používat různé hudební koncepty. Své skladatelské pokusy mohou obhájit argumenty nebo je systematicky zlepšovat stanovením kritérií, sledováním průběhu a výsledku. V této chvíli má učitel jen pomocnou roli, to znamená, že studenti jsou částečně (ve spolupráci) nezávislí.

V této fázi jsou představeny základy využití hudebních technologií a jejich první využití při provádění a tvorbě hudby. Studenti by měli být také schopni používat hudební notační programy, zapisovat jednoduché/malé hudební výtvořky a snažit se vybavit si melodii pouhým čtením notového zápisu.

3.2.4 4. stupeň

Vztah žáka k hudbě musí být nyní vědomý a zralý, aby ho i nadále udržoval a rozvíjel. Vztah studentů k hudbě by měl být založen na interakci jejich hudebních znalostí a hudebního prožitku, proto je prvotní důležitost věnována častému kontaktu studentů s různými kvalitními hudebními zkušenostmi tak, aby každý student budoval svůj osobní vztah k hudbě. Za tímto účelem je kladen důraz také na obeznámenost s používáním hudebních technologií.

Rozvoj poslechových aktivit je zamýšlen jako kognitivní proces, který zahrnuje akustické myšlení studentů. Předpokládá se, že student bude schopen rozlišit a popsat hlavní rysy děl ze širokého repertoáru a umět je identifikovat v partituru a pojmenovat vhodnou hudební terminologií.

Co se týče zpěvu, výše uvedený kvalitativní vztah je dán především jejich touhou účastnit se a zpívat s muzikálností a citlivostí, individuálně nebo ve vokálních ansámblech, zpívat technicky náročnější repertoár z různých hudebních období, míst a kultur s rostoucí kontrolou technického zvládnutí všech hudebně výrazových prvků. Snaží se také o aktivní a odpovědnou roli při navrhování a plánování vystoupení před diváky, včetně návrhů vhodných prostor k vystoupení. V souvislosti s nástrojovou interpretací se očekává, že studenti budou schopni kombinovat své dovednosti v oblasti čtení notace a poslechu při hraní rozmanitého repertoáru v různých ansámblech.

V této fázi vzdělávání se žáci snaží rozvíjet širokou škálu rytmických a melodických modelů, které jsou schopni využít a zpracovat při improvizaci, a postupně je organizovat do hudební skladby založené na jednoduchých charakteristických technikách specifických druhů a hudebních stylů, a tak rozvíjet dovednosti pro orchestraci a melodii nebo jednoduchou kompozici pro různé nástroje. Zaměřuje se jak na rozvoj skladby na týmové úrovni, tak i na osobní tvorbu.

3.2.5 5. stupeň

Tento stupeň je pokračováním předchozích fází, protože zachovává stejnou filozofii pro hudební výchovu a odpovídající pedagogické přístupy. Cílem je rozvoj žáků na úroveň všestranných hudebníků. Studentům, kteří mají zájem o studium hudby na univerzitní úrovni, umožňuje orientaci v systematické hudební teorii a získání dovedností v hudební praxi. Z tohoto důvodu je kladen zvláštní důraz na hudební porozumění a komunikaci studenta, když poslouchá, hraje, nahrává, zpívá a vytváří hudbu. Toho se dosahuje jak praktickým provozováním hudby, tak i prohlubováním zkušenosti s hudební notací, hudební analýzou, aktivním poslechem a harmonizací melodií.

Kurz se v této fázi rozvíjí prostřednictvím předmětů Hudební kultury a Harmonie – Intonace.

Účelem předmětu Hudební kultury je poskytnout potřebné znalosti a dovednosti týkající se různých hudebních stylů a kultur skrze charakteristická díla, která určovala směr kompozičního vývoje, a zároveň klade důraz na společenský kontext, ve kterém byla daná hudba vytvořena. Předmětem harmonie je teorie a praxe harmonie, která se týká především období od roku 1650 do roku 1900. Účelem výuky je rozvíjet dovednosti studentů v rozpoznávání a chápání harmonické struktury evropské hudby, a v práci s hudebním materiálem – prostřednictvím analýzy děl a harmonizace dané melodie. Zvláštní pozornost je věnována studentově vokální i instrumentální interpretaci, využití hudební představivosti jako nástroje a schopnost vnímání harmonických funkcí jako pomoc k pochopení harmonické struktury hudby. Současně s předmětem harmonie je vyučován předmět intonace. Účelem intonace je rozvíjet zvukové dovednosti prostřednictvím solmizačních slabik (solfège)¹⁸ a zápisu melodie (dictée)¹⁹. Harmonie a intonace jsou od sebe neoddelitelné, jsou vnímány jako jednota a rostou paralelně.

3.3 Organizace, materiály, školení učitelů a mimoškolní hudební aktivity

3.3.1 Předškolní a základní vzdělání

Ačkoli předškolní vzdělávání patří teoreticky k prvnímu stupni, prakticky je hudební výchova v mateřských školách jednoznačně v kompetencích učitelů jako jedna z mnohých výchov, to znamená, že pro předškolní vzdělávání neexistuje žádná skupina speciálně vyškolených hudebních pedagogů. Přesto je náplň hudebních lekcí pevně zakotvena v osnovách. Ministerstvo školství a kultury však ve spolupráci s pedagogickým institutem organizuje v průběhu školního roku semináře, jejichž cílem je vzdělávání učitelů v devíti tematických sekcích, včetně hudební výchovy, kde učitelé mateřských škol mají možnost získávat nové materiály, nápady a způsoby, a také se dozvědí, jak je realizovat.

Inspektorka hudební výchovy na základních školách, paní Theodora Konstantinou, během našeho rozhovoru²⁰ řekla: „Vize a cíl nové hudební osnovy je, aby dítě mělo bohaté hudební vzdělání“. Zejména uvádí, že nový učební plán je mnohem bohatší než ten předchozí, hlavní

¹⁸ Solfege = solmizační slabiky, které se používají k označení tónů diatonické stupnice v analogii k označení pomocí písmen latinky.

¹⁹ Dictee = hudební diktát, hudební trénink, jehož cílem je zlepšit sluchově analytické dovednosti. V tomto typu diktátu je cílem zapsat do notové osnovy předebranou melodii.

²⁰ Rozhovor se konal v Nikósii dne 8.9.2018.

rozdíl spočívá v koncepci programu, kde je dítě epicentrem a naučí se experimentálně a zkušenostním způsobem být šťastné, hrát, poslouchat, pohybovat se a konečně transformovat tyto zkušenosti na koncepční a teoretické znalosti. Nová osnova prohlubuje také vývoj schopnosti „audiation”²¹. Princip základní školy spočívá v tom, že by dítě mělo být vyučováno zkušenostně, především v prvních třídách základní školy. Na základních školách je hudba vyučována dvakrát týdně po jedné hodině.

Inspektorka zdůraznila, že význam indikátorů ve vzdělávání je velmi důležitý: „Skutečnost, že každá oblast má svá vlastní ukazatele úspěchu a schopností, obohatila a zdůraznila aspekty hudebních aktivit, které byly často degradovány. V minulých letech bylo na každém učiteli, aby předložil a organizoval osnovu a v podstatě strukturu průběhu učení, což vedlo k mnoha rozdílným výsledkům, zato nyní indikátory určují směr a jsou velikou a důležitou pomocí učitele. Cílem je také zapojit všechny děti do školních událostí, tj. zabránit rozdělení třídy na „talentované“ a „netalentované“ děti. S tímto zadáním si musí učitel vytvořit i přípravy na výuku.“

V základním vzdělávání neexistuje režim jmenování učitele se specializací v oboru. Podle slov paní Konstantinou působí v základním vzdělávání tři kategorie učitelů: a) absolventi hudebních konzervatoří, kteří před několika lety vstoupili do systému po otevření některých míst (těch je přibližně 60 a byli jmenováni jako výjimeční specializovaní odborníci), kteří však zaostávají v pedagogické oblasti. Tento typ se často více zaměřuje na praktické provádění hudby a je pro něj obtížnější učit podle nových osnov. Malá skupina těch, kteří uplatňují nové osnovy, mají vynikající výsledky, b) učitelé se základním hudebním vzděláním a znalostmi, kteří mají velmi dobré výsledky, protože mají správný pedagogický přístup, a c) učitelé, kteří nemají žádné znalosti v hudební výchově, tito jsou samozřejmě nejslabší.

Počet učitelů – muzikantů s pedagogickým nebo hudebním vzděláním (skupina a) a b)) - je ve srovnání s počtem základních škol, kterých je 331, nízký. Tento typ učitelů působí převážně ve školách ve městech a velkých školách na venkově, zatímco menší školy tuto

²¹ Jedná se o kognitivní proces, kterým mozek dává smysl hudebním zvukům. Audiance je hudební ekvivalent myšlení v jazyce. The Gordon Institute for Music Learning. *Audiation* [online]. Copyright ©2019 The Gordon Institute for Music Learning. Dostupné z: <https://giml.org/mlt/audiation/>

příležitost bohužel nemají. Tato situace je největším problémem, protože má za následek učení různými způsoby a rychlostmi. Aby ministerstvo, které se stará o průběžné vzdělávání učitelů, tento problém vyřešilo, ve spolupráci s Pedagogickým institutem na začátku každého školního roku organizuje dvoudenní vzdělávací seminář, tzv. „Dvoudenní učitelů“. Učitelé zde dostávají informace o kurikulu, nové materiály, naučí se přistupovat a realizovat program sledováním pilotní přednášky. V souvislosti s novým kurikulem jsou také nabízeny vzdělávací programy pro ředitele škol, protože, jak uvedla inspektorka, je podpora ředitelů velmi důležitá k správné realizaci programu.

S novým studijním plánem vznikla potřeba vytvořit nový učební materiál, který by byl v souladu s cíli a vedl studenta i učitele. Doposud pedagogický institut ve spolupráci se Službou pro rozvoj programů vydal nové knihy pro žáky 1. až 3. třídy a také velmi podrobnou příručku a plán lekcí pro učitele. Příručka obsahuje jasný program a cíle v každé hudební oblasti pro všechny lekce roku, zvukové záznamy, partitury a multimediální prezentace. Příručku pro učitele, podle paní Konstantinou, bylo nutné vytvořit především pro první třídy, protože obvykle je neučí mnoho kvalifikovaných učitelů, ale samozřejmě budoucím cílem je publikovat knihy pro žáky a učitele i vyšších tříd.

Ve vyšších ročnících, jmenovitě 4., 5. a 6. třídě, má učitel volnost, aby si vytvořil lekci podle své vlastní představy, a to buď s použitím starších publikovaných učebnicí, nebo s použitím podpůrného materiálu, které nabízí ministerstvo, ale vždy na základě poměru úspěšnosti a kvalifikací v nových osnovách. Nabízeným podpůrným materiálem je například vybraný repertoár pro výuku flétny, repertoár tradičních písní a tanců Kypru, návrhy na využití hudebních kurzů, orchestrálních skladeb a instrukce pro využití hudebního programu „Audacity“²² pro výuku hudebních technologií.

„Symfonický orchestr Kypru“²³, který organizuje vzdělávací programy a koncerty pro děti, je významným a hlavním partnerem mimoškolních hudebních aktivit pořádaných ministerstvem pro rozvoj muzikálnosti dětí a jejich živého kontaktu s různými druhy hudby.

²² Audacity je svobodný/open source, multiplatformní editor digitálního zvuku. Audacity – Wikipedie. [online]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Audacity>

²³ The Cyprus Symphony Orchestra Foundation was founded in 2006 ... with the aims of developing and promoting the art of orchestral music, of improving musical life and education in the country, as well as the

Před koncertem učitelé dostávají přípravný materiál ve formě prezentací na téma programu a ve třídách děti připraví. Cílem je, aby všechny děti měly možnost vidět a slyšet nástroje, které jinak nemají příležitost si poslechnout, a také rozvíjet schopnost dobrého posluchače, poslouchat díla slavných skladatelů různých epoch a hudebních stylů. Letošní program například obsahuje různé druhy evropských tanců západních hudebních skladatelů, seznámení se s jednotlivými nástrojovými sekcemi symfonického orchestru a hudební cestu od Mozarta k Mendelssohnovi. Důležitým aspektem jsou také inovativní hudební akce různých škol základního vzdělávání, v nichž děti, učitelé, rodiče, umělci a celá komunita spolupracují při jejich přípravě, a jejichž prostřednictvím představují problémy, které se týkají dětí, společnosti a světa kolem nás. Například ve školním roce 2017/18 se základní škola v Nikósii zúčastnila soutěže Panhellenic "Kypr, Řecko, Řekové v zahraničí – vzdělávací mosty" a ve třech kategoriích získala tři první ceny. Další škola získala ocenění v soutěži „Evropská hudební a rozhlasová soutěž“ Evropského studentského rozhlasu. Nakonec ministerstvo, letos v rámci partnerství s ostatními národními a zahraničními kulturně vzdělávacími institucemi, pro získávání dalších hudebních zkušeností zorganizovalo speciální koncert za účasti symfonického orchestru z Kypru a dechového orchestru Univerzity Christophera Newporta z Virginie z USA, na kterém se děti budou mít možnost seznámit s nástroji zapojenými do dechové jazzové kapely a slyšet jejich různé barvy.

3.3.2 Střední vzdělání

Na gymnáziu je hudební výchova v 1. a 2. ročníku dotována dvěma 45minutovými vyučovacími hodinami týdně a ve 3. ročníku je jen jedna vyučovací hodina. V 1. ročníku lycea je předmět hudba společným základním předmětem v rozsahu jedné 45minutové lekce týdně. Ve 2. a 3. ročníku není hudba v nabídce povinných předmětů, ale pouze nabízena jako volitelný předmět proti oboru „výtvarné umění“, tj. dvě 45minutové lekce týdně. Zkoušky sboru a orchestru na různé akce, na gymnáziu a lyceu, probíhají během přestávek. Do těchto stupňů škol jsou jmenováni profesori, kteří jsou vysokoškolskými učiteli hudby.

involvement of society in musical activities. CYSO – The Cyprus Symphony Orchestra [online]. Copyright © 2016. The Cyprus Symphony Orchestra Foundation.. Dostupné z: http://www.cyso.org.cy/?page_id=1652

Nově nabízené a používané výukové materiály ve školách jsou adekvátní aktuálním požadavkům. V 1. ročníku gymnázia se používá učebnice a pracovní sešity s názvem: „Hudba pro 1. ročník gymnázia“²⁴, které jsou vydány v Řecku. Ve 2. a 3. ročníku gymnázia jsou používány učebnice “Hudba pro 2. ročník gymnázia”²⁵ a “Hudba pro 3. ročník gymnázia”²⁶, které byly publikovány na Kypru. Všechny učebnice mají i speciální variantu pro pedagogy s metodickými postupy. Knihy zahrnují aktivity ve všech oblastech, které vyžaduje nový učební plán: poslech, rytmus, zpěv, improvizace, kompozice a sebehodnocení v různých druzích hudby. Kapitoly jsou často založeny na konkrétním díle či stylu hudby a jejich struktura je následující: počáteční seznámení s kulturou a hudebním stylem nebo žánrem a vysvětlení pojmů, dále poslech skladby a komentáře, zpívání, hraní určité orchestrace, kompozice nebo improvizace v tomto stylu, a nakonec hodnocení výkonů. Učební knihy mají pro každou kapitolu knihy ukazatele úspěšnosti a kompetence, návod, jak lekci provádět, účel a cíle, jakož i odkazy na poslech, klíčová slova a způsoby hodnocení. V lyceu se knihy používají při výuce harmonie, solféže a dictée. Kromě knih jsou nabízeny také podpůrné materiály, písně, tance a sborové úpravy řeckých a kyperských písní, partitury a doporučený materiál na koncerty, jakož i návod pro hodnocení a klasifikaci žáků.

Na středním stupni vzdělávání se ministerstvo snaží zapojit studenty do stále více hudebních akcí, aby získali co nejvíc hudebních podnětů a zkušeností. Tento cíl je realizován mnoha různými způsoby, po několik let prostřednictvím různorodých akcí, programů a spoluprací ministerstva s dalšími organizacemi. Stejně jako v základním vzdělávání, tak i ve středním je kyperský symfonický orchestr, který organizuje vzdělávací koncerty, velkým příznivcem a spolupracovníkem. Posílá do tříd metodické přípravné materiály, které obsahují historický kontext města nebo země, v níž žil skladatel nebo skladatelé, vysvětluje styl hudby a historii

²⁴ Υ.ΠΑΙ.Θ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, « Μουσική Α΄ Γυμνασίου », Βιβλίο Μαθητή. Αθήνα 2012, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων. ISBN 978-960-06-2291-1.

Υ.ΠΑΙ.Θ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, « Μουσική Α΄ Γυμνασίου », Βιβλίο Εκπαιδευτικού. Αθήνα 2012, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων. ISBN 978-960-06-2293-5.

²⁵ Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, « Μουσική Β΄ Γυμνασίου », Βιβλίο Μαθητή. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4627-0.

Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, « Μουσική Β΄ Γυμνασίου », Βιβλίο Εκπαιδευτικού. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4627-0.

²⁶ Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, « Μουσική Γ΄ Γυμνασίου », Βιβλίο Μαθητή. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4627-0.

Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, « Μουσική Γ΄ Γυμνασίου », Βιβλίο Εκπαιδευτικού. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4626-3.

díla nebo děl, které budou studenti poslouchat, analýzu partitury, a taky malé orchestrace pro různé nástroje. Tímto způsobem nejsou žáci pouze diváky, ale mají historické, vizuální, akustické a praktické znalosti díla, tj. naučí se pracovat experimentálně. Velmi důležitá je spolupráce ministerstva s nadací umění „Faros“²⁷, kulturní a vzdělávací organizací, která působí od roku 2001. Nadace Faros nabízí vzdělávací koncerty a tzv. “masterclasses” se soubory a sólisty z celého světa, kde děti přicházejí do styku s tradičními nástroji a hudbou různých kultur, západní Evropy, východního Středomoří, Španělska, Francie ... mají možnost se setkat a diskutovat s některými z největších osobností v oblasti hudby. Mezi ně patří mimo jiné houslisté Diemut Poppen, Aldo Campagnari, klavíristé Pallavi Mahidhara, Artem Yasynsky Alessandro Deljavan, kytarista Damiano Pisanello a cellista Francesco Dillon, Wu Wei na sheng²⁸ a Naomi Sato na shō²⁹, C-Barre Ensemble, Lingua Franca Ensemble...

Další opravdu úžasnou událostí je festival kompozice „Marios Tokas“³⁰ v Nikósii, která je spoluorganizována a sponzorována nadací pro vědu a kulturu “Fotos Fotiadis”³¹. Cílem festivalu je rozvíjet a posilovat tvořivost žáků, rozvíjet pozitivní postoj k jejich účasti na kulturních akcích v zemi a propagovat vokální hudbu v hudební výchově v jednotlivých školách a ve společnosti obecně. Všichni žáci na středních školách mají právo se účastnit předložením originálního díla. Téma je volné a jsou akceptovány všechny hudební styly. Kompozice může být sólová píseň, píseň pro vokální soubor nebo píseň pro sbor, na vlastní text studentů nebo texty řeckých, kyperských nebo zahraničních básníků (přeloženo do řečtiny). Sama jsem se této soutěže zúčastnila v roce 2014 se skupinou z naší školy a získali jsme první cenu. Mohu říci, že celá cesta k napsání díla, spolupráce, výměny nápadů a jeho živé provedení byly nezapomenutelným zážitkem.

²⁷ The Pharos Arts Foundation is a non-profit cultural and educational organisation dedicated to the promotion of a wide range of activities in the fields of the humanities and the arts. Pharos Arts Foundation. *About* [online]. Dostupné z: <https://www.pharosartsfoundation.org/about.htm>

²⁸ čínské ústní varhany.

²⁹ japonské ústní varhany, které vznikly z čínského Sheng, ale jsou menší.

³⁰ Marios Tokas (1954-2008) je nejvýznamnějším kyperským skladatelem 20. století.

³¹ Fotos Fotiadis (1920-2018) byl velký kyperským, spisovatelem a průkopníkem.

Pro podporu a vyzdvižení hudebních talentů Kypru pořádá ministerstvo ve spolupráci s kulturní nadací „Solon Michaelides“³² každé dva roky celokyperskou hudební soutěž ve zpěvu a ve hře na klavír, smyčce, dechové a bicí nástroje pro mladé umělce ve věku 12 až 18 let.

Další snahou ministerstva o zkvalitnění hudebního vzdělání je od roku 2002 podpora provinčních orchestrů, v rámci které byl v roce 2017 založen Pancyprian orchestr středních škol. Jeho cílem je zapojit co nejvíce mladých lidí do hudebních souborů, čímž se zvýší kulturní přínos komunity. Ve školním roce 2017/18 se více než čtyřicet dětí ve věku od 12 do 18 let ze všech provincií, kromě Larnaky, zapsalo do orchestru. V průběhu roku se konají jednodenní nebo dvoudenní setkání, která jsou zakončena společnými koncerty. Od roku 2018 je dirigentem orchestru Petros Stylianou.

Pro rozvoj a zachování náboženské hudby, která je důležitým aspektem kyperské hudební kultury, se mohou studenti zúčastnit každoročního mezinárodního patriarchálního festivalu, který se koná v Rusku, v roce 2018/19 s názvem „Zpěvy křesťanského světa“. Děti ve věku 5-18 let se mohou účastnit ve skupinách do 35 osob. Soutěž probíhá elektronicky a vítězové soutěže se účastní charitativního koncertu, který se koná v Moskvě.

K úspěšnému provádění programu „Inovační školy a vzdělávací jádra“, jehož cílem je využití informačních a komunikačních technologií ve školách a jejich integrace do procesu učení, jsou v průběhu roku prováděny speciální činnosti, například účast na studentské soutěži rozhlasového zpravu a písně v Řecku. Soutěž je určena základním a středním školám v Řecku a na Kypru, má kategorii písně a zpravu do rozhlasového vysílání. Účast na soutěži nevyžaduje fyzickou přítomnost soutěžících na festivalu, proto se využívají hudební technologie, kterými studenti nahrávají a zpracovávají svou práci před odesláním. Jak je výše zmíněno, základní škola okresu Nikósie získala ocenění v kategorii písní.

Ředitelství středního vzdělání stanovilo jako jeden z primárních cílů svého strategického plánování zajistit kvalitu poskytované výuky. V letech 2016 až 2020 je vizí rozvoj individuálního a skupinového zpěvu ve třídách i sborového zpívání, protože zpěv se stal jedním ze čtyř hlavních oblastí nové učební osnovy hudební výchovy. Cílem projektu je

³² Solon Michaelides (1905-1979) byl velkým kyperským skladatelem, vychovatelem, muzikologem a sbormistrem 20.století.

rozvítet hlasové dovednosti studentů a připravovat učitele na efektivní implementaci indikátorů úspěšnosti a kompetencí způsobilosti na kvalitní výuku zpěvu. Průzkumy ukázaly celoživotní pozitivní dopad hudebních zážitků, zejména zpěvu, během dětství a dospívání na vývoj hudební identity jednotlivce. Podle zdrojů³³ ministerstva k mnoha výhodám písní patří: a) fyzický přínos, např. rozvoj respiračního a oběhového systému a zlepšení okysličování těla, b) psychicko-emocionální přínos, např. vliv na utváření osobní identity, zlepšování sebedůvěry a sebevědomí, c) hudební přínos, rozvíjení pochopení hudebních prvků a zvyšování hudební paměti a d) vzdělávací přínos, např. seznámení se s místním a globálním prostředím prostřednictvím individuálních a skupinových instrumentálních nebo vokálních zkušeností.

Všeobecné vzdělávání učitelů se realizuje především prostřednictvím tzv. „Semináře inspektorů“, který se koná dvakrát ročně, jeden v prvním pololetí a jeden ve druhém, kde jsou učitelé informováni o ročním plánování, cílech, činnostech, které budou v průběhu roku podniknuty, dostanou materiály a rady k přípravě, plánu výuky a cílených činností, a také jak hodnotit a klasifikovat studenty. Dále jsou v průběhu roku poskytovány další vzdělávací kurzy, internetové semináře a jsou nabízeny volitelné semináře pedagogického institutu.

3.3.3 Vyšší vzdělání

Ve veřejném sektoru není bohužel studium oboru Hudební výchova zatím nabízeno na žádné z veřejných univerzit. Je nabízeno pouze v soukromém sektoru, konkrétně na dvou univerzitách: na „Kyperské evropské univerzitě“ a na „Nikosijské univerzitě“, a na vysoké škole „ARTE“. Další alternativou je bezplatné studium na státních řeckých univerzitách, na které se studenti mohou přihlásit, když uspějí u pancyprianských zkoušek.

Akademie ARTE je první hudební školou vyššího vzdělání a je jediná, která se na Kypru věnuje výhradně hudbě. Akademie byla založena v září roku 2002 a nabízí čtyřletý studijní program pro získání bakalářského titulu v oboru hudebních studií, který je hodnocen certifikací od „K.Y.Σ.A.T.Σ.“³⁴. Součástí kurikula jsou mimo jiné historie, harmonie,

³³ Στόχος 2016-2020: Τραγούδι [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/stochos-2016-20-tragoudi>

³⁴ rada pro uznávání vysokoškolského vzdělání a kvalifikace

hudební technologie, hudební terapie, analýza, hudební pedagogika, byzantská a lidová hudba a primární a sekundární nástroje.

Dále Kyperská evropská univerzita nabízí čtyřleté hudební studium v angličtině, kde studenti získají jak praktické zkušenosti v kompozici, orchestraci, hudební technologii, improvizaci a hře na nástroje, tak i v rozvíjení schopností analyzovat společné prvky a organizační struktury hudby různých stylů, období. Tato univerzita nabízí i magisterský program hudební pedagogiky trvající jeden a půl roku v řečtině nebo v angličtině. Absolventi programu jsou dobře připravení odborníci v oblasti hudební pedagogiky, kteří mají rozsáhlé, hluboké vzdělání a odbornou přípravu na teoretické, praktické a pedagogické úrovni.

Nikosijská univerzita na katedře hudby a tance nabízí v angličtině čtyřletý bakalářský studijní program (BMus) ve čtyřech směrech: a) Hudební vystoupení – Classic, b) Hudební vystoupení – Jazz, c) Hudební pedagogika nebo d) Hudební technologie. Navazující Magisterské studium (MMus) po dobu jednoho a půl roku kombinuje hudební vystoupení s pedagogikou.

3.4 Soukromé vzdělání

Možnosti hudebního vzdělání v soukromém sektoru, zejména v posledních letech, jsou téměř nekonečné pro všechny věkové kategorie a hudební preference. Soukromé základní a střední školy se řídí vlastním studijním plánem, který je založený na kritériích každé školy.

Hudební výchovu a vzdělávání již mnoho let nabízejí soukromé hudební školy zvané „konzervatoře hudebních studií“, které podle dané školy nabízejí hudební výchovu pro všechny věkové kategorie. Nabízejí výuku hry na hudební nástroje, zpěvu, teorie a harmonie, intonace, a dokonce i předškolní hudební pedagogiku. Tyto školy často pracují podle systému athénské konzervatoře nebo podle anglického systému ABRSM³⁵. Úroveň škol v soukromém sektoru se samozřejmě velmi liší, a tak existují velmi dobré školy, ale i špatné.

³⁵ Associated Board of the Royal Schools of Music is an examinations board and registered charity based in London, UK, which provides examinations in music at centres around the world. ABRSM – Wikipedia. [online]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/ABRSM>

4 Hudební školy

Hudební střední školy jsou největší a nejpodstatnější inovací v oblasti hudební výchovy na Kypru, protože poskytují bezplatné odborné hudební vzdělávání v praktické i teoretické části hudby od dobře vzdělaných hudebníků. Ministerstvo školství a kultury realizovalo vytvořením Hudební střední školy ve všech svobodných městech Kypru svůj záměr spojit naši zemi s kulturními a hudebními centry v Evropě.

Hudební škola na jedné straně umožňuje talentovaným studentům, kteří se chtějí profesionálně věnovat hudbě, řádně se připravit, aniž by zaostávali ve všeobecném vzdělávání, a na druhé straně nabízí znalosti a zkušenosti mladým lidem tak, aby jako budoucí občané přispívali k hudebnímu a kulturnímu rozvoji naší země a zajistili jí tak respektované místo, které zanechá svůj odkaz širší světové civilizaci.

4.1 Historie vzniku, umístění a financování

Instituce hudebních škol byla zahájena v roce 2006 působením prvních hudebních lyceí, v Nikósii v únoru a v Limassolu v září za ministra Peukiose Georgiadese, který byl významným zastáncem této instituce. V září 2012 byly ve zbývajících svobodných provinciích Paphos, Larnaca a Famagusta otevřena další tři hudební lycea. Uznávajíc kvalitu, užitečnou práci a mnohotvárnou nabídku hudebních lyceí, ministerstvo pokračovalo v rozšíření instituce i na gymnázia, v roce 2015 v Limassolu, Larnace a Famagustě, v roce 2016 v Nikósii a Pafosu, s cílem vytvořit příznivější podmínky pro učení a přípravu, přepracování a rozsáhlé rozšíření učebních osnov.

Hudební školy jsou financovány výhradně Ministerstvem školství a kultury a učební osnovy jsou nabízeny žákům formou plného stipendia, přičemž ministerstvo pokrývá veškeré náklady spojené se šestiletou docházkou. Hudební školy jsou umístěny ve vybraných středních školách a lyceích na základě jejich infrastruktury a umístění. Tyto školy mají koncertní sál, knihovnu, vhodné prostory pro umístění a ukládání nástrojů, výuku hudebních souborů, sólových a skupinových lekcí a jsou lokalizovány do center měst. Ministerstvo se rovněž postaralo i o vznik akustických laboratoří pro výuku hudebních technologií, o nákup nástrojů, knih, potřebného vybavení a vhodného audiovizuálního materiálu. Ministerstvo také nabízí všem dětem, které si z finančních důvodů nemohou koupit daný nástroj nebo

nejsou schopny s ním manipulovat, možnost si tyto nástroje zdarma zapůjčit na jak dlouho bude potřeba s tím, že na konci studií nebo v případě, že si student po nějaké době sám daný nástroj koupí, daný nástroj škole vrátí zpět.

4.2 Právo na přijetí a přijímací zkoušky

Právo na přijetí mají všichni studenti 6. tříd základní školy a 3. tříd gymnázia po přijímacích talentových zkouškách. Každoroční počet studentů pro každou hudební střední školu a pro každé hudební lyceum každé provincie je 25. Také v každém školním roce, pokud je volné místo, se přijímací zkoušky konají pro ostatní třídy a předpokládá se, že kandidáti budou na úrovni požadované třídy.

Přijímací zkoušky hudebního gymnázia jsou každoročně prováděny v dubnu a zahrnují řadu hudebních aktivit zaměřených na diagnostiku hudebních schopností a perspektivy studentů. U kandidátů je zkoumáno rytmické a melodické cítění a akusticko-interpretaci dovednosti.

Přijímací zkoušky na hudební lyceum se konají v období mezi květnem a červnem a zahrnují a) teoretickou část písemné zkoušky ze základní hudební teorie (až do kapitoly akordů), b) praktickou část – hru na hudební nástroj, při které kandidáti prezentují dvě díla a c) zkoušky melodického a rytmického vnímání.

Ve všech hudebních školách jsou nabízeny kurzy a přípravné materiály pro uchazeče před zkouškou. Pro všechny studenty, kteří uspěli u přijímacích zkoušek, je povinné, aby byli zapsáni do odpovídajících gymnázií nebo lyceí v jejich provincii, kde se nacházejí dané hudební školy.

4.3 Zaměstnanci a kritéria jejich přijímání

Na provoz a řízení hudebních škol dohlíží „Inspektor hudby středního vzdělání“, v současné době je to inspektorka paní Georgia Neofitou. „Koordinátor hudebních škol“, v současnosti Chrysanthos Charalambous, dohlíží a koordinuje správnou implementaci nařízení od ředitelů hostitelských škol a vedoucích hudebních škol. Vynikající spolupráce ředitelů s dohlížiteli hudebních škol je nezbytná pro plynulý provoz institucí, a to respektováním dopoledního rozvrhu, tzn. správným nasazením dvou dalších hodin hudby do rozvrhu, a vytvořením vhodného prostředí pro odpolední vyučovací hodiny, poskytováním prostor pro

výuku, odpočinek a zařízením obědů³⁶ pro žáky. Na středních školách jsou za dopolední výuku žáků zodpovědní vybraní jmenovaní učitelé a v odpoledních hodinách kvalifikovaní učitelé. Vybraní učitelé, kteří vyučují hudební lekce v dopoledních hodinách, jsou povinni chodit na speciální vzdělávací programy, které jsou pravidelně nabízeny ministerstvem. Kvalifikovaní učitelé nejsou jmenováni, ale obhajují pozice prostřednictvím soutěže pořádané ministerstvem pro přijetí do učitelského sboru na hudební školy. Kritériem pro přijetí je umístění v soutěži podle předmětu specializace. Smlouva je platná jeden rok s možností prodloužení. „Účastnit se soutěže mají právo ti kandidáti, kteří splňují jednu z těchto podmínek: a) uznané bakalářské, magisterské nebo doktorské studium v oboru sbormistrovství nebo hudební technologie, b) uznané bakalářské, magisterské nebo doktorské studium v pedagogice a c) mezinárodně uznávaný diplom sólisty, dvanáct let certifikované vzdělávací zkušenosti s bohatou koncertní činností. Kritéria hodnocení jsou 25% za akademickou kvalifikaci, 20% za zkušenost v oblasti vzdělávání, 50% v praktické části: ukázka programu výuky, dirigování a hra na nástroj a 5% za osobní kariéru.“³⁷

4.4 Učební programy hudebních škol³⁸

Program hudební školy byl realizován v rámci stávajícího vzdělávacího systému formou celodenní školy, tzn. studenti mají stejný základní dopolední program jako ostatní, s tím rozdílem, že mají rozšířenou hudební výuku a speciální program při odpoledních hodinách.

Osnova zahrnuje individuální a skupinové, teoretické a praktické předměty a hudební soubory. Dětem je nabízeno i doučování problematických předmětů dopoledního cyklu studia, jako například řečtina, matematika atd.

Nabízené lekce jsou mimo jiné:

- individuální výuka na dva nástroje. Ve výuce jsou nabízeny všechny nástroje symfonického orchestru, zpěv (systémově je považován za nástroj), klavír, akordeon,

³⁶ Oběd zařizují sami studenti

³⁷ Parafrázováno od A. Asfoury z: Αγορά Υπηρεσιών από Εκπαιδευτές για Διδασκαλία στα Μουσικά Σχολεία του Υ.Π.Π. [pdf online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://enimerosi.moec.gov.cy/archeia/1/ypp4224b>

³⁸ Kapitola byla parafrázována od A. Asfoury z: Χαράλαμπος, Χ. *Μουσικά σχολεία Κύπρου* [pdf online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. ISBN 978-9963-54-008-2. Dostupné z: http://archeia.moec.gov.cy/sm/408/2016_mousika_scholeia_booklet.pdf

klasická kytara, saxofon, elektrická kytara a baskytara, bicí nástroje a buzuki³⁹. Děti mají možnost naučit se hrát na nástroje, které nemohou být vyučovány v soukromém sektoru, například harfa.

- sbor, pěvecké a instrumentální soubory, komorní hudba
- byzantská hudba a lidová hudba
- individuální výuka lidových nástrojů (housle, laouto⁴⁰, tambouras⁴¹, santuri⁴², krétská lyra⁴³, úd⁴⁴)
- hudební technologie

Učební osnovy jednotlivých nástrojů jsou založeny na klasickém repertoáru a mají 10 úrovní. Například koordinátor hudebních škol, pan Charalambous, při rozhovoru⁴⁵ řekl, že 8. úroveň u klavíru, je odpovídající 8. úrovni anglickému systému ABRSM a studenti s klavírem jako hlavním nástrojem musí dosáhnout minimálně 6. úrovně. Také řekl, že klavír je povinný pro všechny studenty do 2. úrovně a pro studenty, kteří nehrají na další akordický nástroj, na 3 roky. Pro dopolední hudební lekce (teorie a intonace) je vytvořen speciální učební plán, pro který jsou učitelé školeni.

Na konci každého semestru studenti dělají zkoušku z jednotlivých nástrojů a souborů komorní hudby, ale studenti, kteří s úspěchem účinkovali na veřejném koncertě, tuto zkoušku dělat nemusí. Zbývající předměty jsou hodnoceny příslušným učitelem, který provádí písemnou zkoušku, je-li to požadováno. Studenti dostanu přepis známek ze pololetí, z obecného vzdělání i z hudební školy. Studenti, kteří ukončí program úspěšně, dostanou na

³⁹ Buzuki (řecky το Μπουζούκι; ...) je řecký strunný drnkací nástroj, původně z Anatólie. Buzuki – Wikipedie. [online]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Buzuki>

⁴⁰ The laouto (Greek: λαούτο) is a long-neck fretted instrument of the lute family, found in Greece and Cyprus, and similar in appearance to the oud. Laouto – Wikipedia. [online]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Laouto>

⁴¹ The tambouras (Greek: ταμπουράς [tabu'ras]) is a Greek traditional string instrument of Byzantine origin. Tambouras – Wikipedia. [online]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Tambouras>

⁴² The santur ... is a hammered dulcimer of Iranian or Mesopotamian origins. Santur – Wikipedia. [online]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Santur>

⁴³ The Cretan lyra (Greek: Κρητική λύρα) is a Greek pear-shaped, three-stringed bowed musical instrument, central to the traditional music of Crete...in Greece. Cretan lyra – Wikipedia. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Cretan_lyra

⁴⁴ Úd ... je arabský hudební nástroj. Je to drnkací nástroj s krátkým krkem o hmatníku bez pražců, rezonanční skříň má vyduté dno s rovným víkem. Úd (hudební nástroj) – Wikipedie. [online]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ad_\(hudebn%C3%AD_n%C3%A1stroj\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ad_(hudebn%C3%AD_n%C3%A1stroj))

⁴⁵ Rozhovor byl proveden telefonicky dne 1.25.2019

konci programu osvědčení či certifikát o absolvování hudební školy, analytické hodnocení předmětů a dostanou i certifikát o absolvování střední školy všeobecného vzdělání. Jejich poslední zkouška z hlavního nástroje se koná formou veřejného koncertu.

1. ročník studia zahrnuje deset vyučovacích hodin týdně, čtyři hodiny dopoledne, tzn. dvě hodiny navíc ve srovnání s normálem, a šest hodin odpoledne. Vedení domácnosti, tělesná výchova, design a základní technické znalosti nahrazují ve výuce dvě hodiny hudební výchovy. Ve 2. ročníku je přidán povinný předmět účasti v hudebním souboru a ve třetím ročníku se ukončuje výuka byzantské a lidové hudby.

Studenti v lyceu mají stejnou volbu jako běžní studenti. První ročník studia zahrnuje jedenáct vyučovacích hodin týdně, čtyři hodiny dopoledne a osm odpoledne. Studenti, kteří se chtějí věnovat více jinému oboru, se mohou stát studenty kombinovaného studia, ale na konci studia nedostanou certifikát o absolvování hudební školy. Důležité je, že ve 2. a 3. ročníku lycea jsou nabízeny volné předměty výuky, které připraví studenty, kteří chtějí pokračovat v hudbě dále, na přijímací zkoušky na univerzity po celém světě. Studenti mohou navštěvovat všechny hudební soubory školy, pokud nekolidují s jejich rozvrhem.

Následující tabulky představují kurzů nabízených v daném roce.⁴⁶

Předměty 1. ročníku hudebního gymnázia		
PŘEDMĚT⁴⁷	Hod. dotace	KOMENTÁŘE
Hudební teorie (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Solfége – Intonace (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Hlavní nástroj (PV)	2	hlavní nástroj studenta
Sbor (P)	2	čtyřhlasý sbor pro všechny
Lidová hudba (P)	1	výuka lidových nástrojů a písní
Byzantská hudba (P)	1	úvod do byzantské notace

⁴⁶ Přeložené od A. Asfoury z: Χαράλαμπος, Χ. *Μουσικά σχολεία Κύπρου* [pdf online]. ©Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. ISBN 978–9963–54–008–2. Dostupné z:

http://archeia.moec.gov.cy/sm/408/2016_mousika_scholeia_booklet.pdf

⁴⁷ Povinný předmět (P), povinně volitelný předmět (PV), volitelný předmět (V)

Poznání s klavírem (V)	1	skupinová lekce klavíru pro studenty, kteří ho nemají individuálně jako hlavní nástroj
------------------------	---	--

Předměty 2. ročníku hudebního gymnázia		
PŘEDMĚT	Hod. dotace	KOMENTÁŘE
Hudební teorie (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Solféže – Intonace (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Hlavní nástroj (PV)	2	hlavní nástroj studenta
Sbor (P)	2	čtyřhlasý sbor pro všechny
Lidová hudba (P)	1	výuka lidových nástrojů a písní
Byzantská hudba (P)	1	úvod do byzantské notace
Komorní hudba (PV)	1	účast v ansámblu

Předměty 3. ročníku hudebního gymnázia		
PŘEDMĚT	Hod. dotace	KOMENTÁŘE
Hudební teorie (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Solféže-Intonace (P)	1	skupinová lekce dopoledne
Hlavní nástroj (P)	2	individuální hodina
Druhý nástroj (PV)	1	klavír nebo jiný nástroj, jestli úspěšně prošel 3. úrovní klavíru
Sbor (P)	2	čtyřhlasý sbor pro všechny
Komorní hudba (PV)	1	účast v komorním ansámblu
Hudební technologie (P)	1	hudební programy na počítači
Hudební ansámble (PV)	1-2	účast v hudebních ansámblech (jazz, lidový atd.)

Předměty 1. ročníku hudebního lycea		
PŘEDMĚT	Hod. dotace	KOMENTÁŘE
Teorie hudby (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Solfége-Intonace (P)	1	skupinová lekce dopoledne
Hlavní nástroj (P)	2	individuální hodina
Druhý nástroj (PV)	1	klavír nebo jiný nástroj, jestli úspěšně prošel 3. úrovní klavíru
Sbor (P)	2	čtyřhlasý sbor pro všechny
Komorní hudba (PV)	1	účast v komorním ansámblu
Hudební technologie (P)	1	hudební programy na počítači
Hudební ansámble (PV)	1-2	účast v hudebních ansámblech

Předměty 2. ročníku hudebního lycea		
PŘEDMĚT	Hod. dotace	KOMENTÁŘE
Teorie hudby (P)	3	skupinová lekce dopoledne
Solfége – Intonace (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Dějiny – morfologie hudby	1	skupinová lekce dopoledne
Hlavní nástroj (P)	2	individuální hodina
Druhý nástroj (PV)	1	klavír nebo jiný nástroj, jestli úspěšně prošel 3. úrovní klavíru
Sbor (P)	2	čtyřhlasý sbor pro všechny
Komorní hudba (PV)	1	účast v komorním ansámblem
Hudební ansámble (PV)	1-2	účast v hudebních ansámblech

Předměty 3. ročníku hudebního lycea		
PŘEDMĚT	Hod. dotace	KOMENTÁŘE
Teorie hudby (P)	3	skupinová lekce dopoledne
Solféže – Intonace (P)	2	skupinová lekce dopoledne
Dějiny – morfologie hudby (P)	1	skupinová lekce dopoledne
Hlavní nástroj (P)	2	individuální hodina
Sbor (P)	2	čtyřhlasý sbor pro všechny
Hudební ansámby (PV)	1-2	účast v hudebních ansámblech

Volitelné předměty		
PŘEDMĚT	Hod. dotace	KOMENTÁŘE
Rozšířená harmonie a hudební pravopis	1-2	příprava pro přijímací zkoušky řeckých a cizích univerzit
Pěvecký ansámbl	1-2	jen pro studenty lycea
Bicí soubor	1-2	jen pro studenty lycea
Hudební ansámby	1-2	improvizace, jazz, rock, umělá řecká hudba (od 2. ročníku gymnázia do 3. ročníku lycea)
Byzantský soubor	1-2	od 2. ročníku gymnázia do 3. ročníku lycea
Lidový soubor	1-2	od 2. ročníku gymnázia do 3. ročníku lycea
Nauka o nástrojích – orchestrace	1	pro 2. a 3. ročník lycea
Nástroj	1-2	pro studenty, kteří chtějí pokračovat v jejich druhém nástroji
Hudební divadlo/tanec	1-2	jen pro studenty lycea

4.5 Činnosti hudebních škol

Účast na hudebních událostech je dalším krokem v rozvoji uměleckého projevu, zaměřeném na umělecké dovednosti a získávání konkrétních prvků vyjadřování. Vychovávají dítě, aby se naučilo chovat, mít disciplínu a spolupracovat s dalšími umělci.

Prvním krokem jsou koncerty ve školách na konci semestru, na kterých studenti vystupují jako sólisté nebo v ansámblech před známými v publiku, tzn. spolužáky, učiteli, rodinou a kamarády. Cílem je povzbudit děti, aby systematicky pracovaly a vyrovnávaly se stresem na pódiu, a zároveň se připravily na semestrální zkoušku. Každá škola také organizuje vánoční a závěrečný koncert, kde jsou mimo jiné prezentovány různé soubory, orchestr a sbor školy. S cílem povzbudit žáky k tomu, aby pracovali déle, byli motivováni a měli konkrétní cíl, se každoročně koná koncert „vynikajících umělců“, kterého se účastní vynikající studenti ze všech hudebních škol. V průběhu roku jsou pořádány hudební semináře a mistrovské kurzy nebo koncerty souborů.

Sbory a ansámby škol se účastní hudebních festivalů, charitativních akcí a různých koncertů velkých řeckých a zahraničních umělců. Tímto způsobem se aktivně podílejí na hudebních a kulturních akcích své provincie a pomáhají s rozvíjením kultury.

Událostí roku je „Den sborů“⁴⁸, který je pořádán od roku 2012. V současné době jsou pořádány dva workshopy, jeden pro gymnázia a druhý pro lycea. Je to jediný den v roce, kdy se studenti všech škol setkají a spolupracují. Seminář je zaměřen především na školení učitelů hudby ve sborovém zpívání a na spolupráci studentů s odborníky v oboru. Program začíná v poledne a zahrnuje odpolední workshop pro studenty a učitele, kde se studenti učí společnou píseň. Workshop je uzavřen večerním koncertem, na kterém každá škola prezentuje svůj vlastní program samostatně a na závěr je provedeno dílo, které se studovalo v odpoledním semináři.

Významná je spolupráce s Kyperským symfonickým orchestrem, kde mají děti jedinečnou příležitost setkat se s umělci a zúčastnit se velkých koncertů s hudbou světových mistrů, jako například Händelovo oratorium v roce 2015. Cílem je porozumět disciplíně, závažnosti a koncentraci, která je za těchto okolností vyžadována. Velkou událostí bylo provedení opery

⁴⁸ V řeckém originále: Ημερίδα χορωδιών

„Cavalleria Rusticana“ Pietra Mascagniho v roce 2015, kde se sólisty spolupracoval „Kyperský symfonický orchestr mladých“⁴⁹ a sbor hudebního lycea v Nikósii.

Každoročně je ve Vídni ve spolupráci s dalšími soubory pořádán koncert, kterého se každý rok účastní jiná další škola. Další akce v zahraničí závisí na iniciativách jednotlivých škol, a to buď prostřednictvím programu Erasmus, nebo výměn s jinými hudebními školami. Například v roce 2014 přijelo do Prahy hudební lyceum z Limassolu a spolupracovalo se ZUŠ na Jižním Městě, a v roce 2017 a 2019 hudební lyceum v Larnace přivítalo St. Benno gymnázium z Drážďan. V roce 2018 hudební lyceum v Larnace navštívilo Drážďany. Takové akce jsou velmi důležité, protože studenti vidí, jak pracují další školy v zahraničí, a zároveň získají nezapomenutelné zážitky z návštěvy cizí země.

⁴⁹ ...the Cyprus Youth Symphony Orchestra, is the most important youth music ensemble of the country. As a full member of the European Federation of National Youth Orchestras (EFNYO), it functions according to the highest artistic standards, promoting music, training young musicians for professional careers and building future audiences. CYSO – *Cyprus Youth Symphony Orchestra* [online]. Copyright © 2016. The Cyprus Symphony Orchestra Foundation. Dostupné z: http://www.cyso.org.cy/?page_id=1690

Závěr

Za posledních patnáct let došlo k významnému rozvoji a úsilí o modernizaci obecného vzdělávání na Kypru. Zejména hudební vzdělávání bylo za posledních devět let zvláště modernizováno, byly stanoveny velmi dobré základy. Cíle a vyhlídky na další rozvoj jsou skvělé.

Reforma vzdělávacího systému ve veřejném sektoru, nové učební osnovy s ukazateli úspěšnosti a kompetencí a nový systém jmenování učitelů, strukturují a organizují vývoj vzdělávání a usilují o obsazení škol řádně vyškolenými učiteli. Pro úspěch stanovených cílů a neustálý vývoj systému je důležité, aby byly nové plány řádně implementovány do všech faktorů vzdělávání. Snahy o vzdělávání učitelů je třeba posílit a časem zvyšovat, zejména v základním vzdělávání, kde nejsou všichni učitelé hudebně vyškoleni. Jmenování učitelů bez specializace na základní vzdělávání ztěžuje dosažení stanovených cílů, protože pro někoho, kdo nemá muzikálnost a potřebné znalosti, je velmi obtížné vyučovat hudební výchovu. Člověk například nemůže učit dítě, jak správně používat svůj hlas, když to není schopen dělat sám. Pro dosažení stanovených cílů je velmi důležité vytvořit silné a zdravé základy hned od nejnižšího bodu vzdělání, proto je třeba vynaložit velké úsilí na lepší vzdělávání učitelů, ale i také do budoucna uzákonit jmenování učitelů hudby na základních školách.

Ztráta veřejné hudební výchovy v terciárním vzdělávání je problémem, který degraduje hudební úroveň země. Je nepřijatelné usilovat o integrování hudebního vzdělání a zároveň neumožnit studentům pokračovat ve studiu zdarma na Kyperské státní univerzitě. Následně jsou nuceni chodit do soukromých ústavů na Kypru nebo do státních a soukromých institucí v zahraničí. Pro prohlášení, že na Kypru je nabízena integrovaná hudební výchova, je nezbytné vytvořit hudební výchovu i ve veřejném vysokém školství.

V soukromém sektoru je kontrola kvality vzdělávání obtížnější, protože každý jednotlivec může bez omezení nabídnout jakoukoliv službu. Hudební konzervatoře přijímají vyšší procento žáků, protože hudební školy přijímají omezený počet studentů. Proto je důležité, aby asociace kyperských konzervatoří měla neustálý dohled nad řádným fungováním konzervatoří a poskytováním kvalitního vzdělávání a integrací stále více kvalifikovaných hudebníků. Pozitivní je, že v posledních letech se stále více kvalifikovaných hudebníků

plných energie a cílů pro rozvoj a zlepšování vzdělávání vrací na Kypr ze svých studií v zahraničí, takže úroveň konzervatoří se hodně zlepšila.

Velký přínos hudebních škol k hudebnímu vzdělávání na Kypru nelze v žádném případě popřít, protože se jedná o dobře strukturovaný systém s dobře vyškolenými hudebními pedagogy, který nabízí bezplatná hudební studia a nezapomenutelné zážitky. Samozřejmě bude třeba pokračovat v úsilí o rozvoj a zlepšení fungování institucí, rozšíření počtu studentů, které přijímají, a další zkvalitňování institucí základního vzdělávání. Hudební školy by měly také usilovat o větší využívání evropských programů, aby měli studenti co nejvíce zkušeností se spoluprací v zahraničí a kontakty s odborníky v oboru.

Přiznávám, že když jsem začala psát tuto práci, měla jsem mnoho pochybností o úrovni hudebního vzdělání na Kypru, což je výsledek mé vlastní ne tak dobré zkušenosti v různých oblastech hudebního vzdělávání ve veřejném i soukromém sektoru. Po dokončení psaní práce se ale domnívám, že existuje vůle k evoluci, což se odráží v radikálních změnách, které byly učiněny, a v cílech stanovených pro budoucnost. To nám dává naději, že se stav hudební výchovy bude zlepšovat a že můžeme doufat v zemi s dobře hudebně vzdělanými občany, kteří mohou přispět ke kulturnímu životu ostrova, stejně tak i s hudebně kvalifikovanými hudebníky, kteří mohou obstát v konkurenci s hudebníky ze zahraničí.

Další otázka, která vyvstává, je samozřejmě, zda jsou vytvořené plány a programy dobře implementovány, a tedy jaké jsou jejich dopady na praxi hudebního vzdělávání. Tato práce je proto základem budoucího výzkumu, který tuto otázku bude identifikovat a přinese na ni relevantní odpověď.

Seznam použitých informačních zdrojů

50 Χρόνια Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://50chrona.moec.gov.cy/index.php/istoriki-anadromi/ypp>

Ιστορική Αναδρομή της Εκπαίδευσης στη Κύπρο | Εξέλιξη [2013]. Dostupné z: <https://tinyurl.com/y4pfd3z3>

Γενικός Σκοπός κατά τάξη [pdf online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: http://archeia.moec.gov.cy/sm/214/ap_genikos_skopos_kata_taxi.pdf

Στόχος 2016-2020: Τραγούδι. [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/stochos-2016-20-tragoudi>

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου. *Οδηγός Υποδοχής στην Κυπριακή εκπαίδευση* [pdf online]. Κύπρος, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. ISBN 978-9963-0-9087-7. Dostupné z: http://www.moec.gov.cy/dde/diapolitismiki/odigo_i_ypodochis/9_glosses/greek.pdf

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=329&Itemid=158&lang=el

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://www.moec.gov.cy/>

Αναλυτικά Προγράμματα| Δείκτες επιτυχίας και επάρκειας [online]. Dostupné z: http://www.moec.gov.cy/analytika_programmata/anadomisi_ap_politiki_deikton_eparkeias.html#eisagogi

Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://www.moec.gov.cy/dde/index.html>

Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης. Προδημοτική εκπαίδευση [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: http://www.moec.gov.cy/dde/prodimotiki_eisagogi.html

Διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://www.moec.gov.cy/dde/index.html>

Διεύθυνση Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://www.moec.gov.cy/dde/index.html>

Διεύθυνση Ανώτερης Και Ανώτατης Εκπαίδευσης [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://www.moec.gov.cy/dde/index.html>

Μάθημα Μουσικής Δημοτικής Εκπαίδευσης [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousd.schools.ac.cy/index.php/el/>

Μάθημα Μουσικής Δημοτικής Εκπαίδευσης - *Αναλυτικό πρόγραμμα* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousd.schools.ac.cy/index.php/el/mousiki/analytiko-programma>

Μάθημα Μουσικής Δημοτικής Εκπαίδευσης. *Διδακτικό Υλικό* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousd.schools.ac.cy/index.php/el/yliko/didaktiko-yliko>

Μάθημα Μουσικής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/>

Μάθημα Μουσικής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης. *Αναλυτικό πρόγραμμα* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/mousiki/analytiko-programma>

Μάθημα Μουσικής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης. *Διδακτικό υλικό* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/yliko/didaktiko-yliko>

Σύστημα Διαχείρισης Αρχείων Μουσικής [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousika-archeia.schools.ac.cy/arheia/Index.aspx>

Ενημέρωση Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://enimerosi.moec.gov.cy/archeia/1/ypp4224b>

Διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης Υπηρεσία Συμβουλευτικής Και Επαγγελματικής Αγωγής. *Προσανατολισμοί μετά το Γυμνάσιο* [pdf online]. Β' Έκδοση 2017. © Υπουργείο Παιδείας Και Πολιτισμού. ISBN: 978-9963-54-137-9. Dostupné také z: http://www.moec.gov.cy/ysea/ekdoseis/prosanatolismoi_meta_to_gimnasio.pdf

Νέο Ωρολόγιο Πρόγραμμα [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://nop.moec.gov.cy/>

Μάθημα Μουσικής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης. *Μουσικά σχολεία* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/mousika-scholeia>

Μάθημα Μουσικής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης. *Ημερίδα χορωδιών* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/epimorfosi/imerida-chorodion>

Μάθημα Μουσικής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης. *Δράσεις Σχολείων* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/programmata/draseis-scholeion>

Χαραλάμπους, Χ. *Μουσικά σχολεία Κύπρου* [pdf online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. ISBN 978-9963-54-008-2. Dostupné z: http://archeia.moec.gov.cy/sm/408/2016_mousika_scholeia_booklet.pdf

Νεοφύτου, Γ. *Εξατάξιο Μουσικό Σχολείο Γυμνάσιο - Λύκειο* [pdf online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/epimorfosi/imerida-chorodion>

Μάθημα Μουσικής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης. *Εκπαιδευτικές συναυλίες* [online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://mousm.schools.ac.cy/index.php/el/programmata/ekpaideftikes-synavlies>

Αγορά Υπηρεσιών από Εκπαιδευτές για Διδασκαλία στα Μουσικά Σχολεία του Υ.Π.Π. [pdf online]. © Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Dostupné z: <http://enimerosi.moec.gov.cy/archeia/1/ypp4224b>

CYSO – The Cyprus Symphony Orchestra [online]. Copyright © 2016. The Cyprus Symphony Orchestra Foundation. Dostupné z: http://www.cyso.org.cy/?page_id=1652

Pharos Arts Foundation. *About* [online]. Dostupné z: <https://www.pharosartsfoundation.org/about.htm>

Υ.ΠΑΙ.Θ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, «*Μουσική Α΄ Γυμνασίου*», *Βιβλίο Μαθητή*. Αθήνα 2012, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων. ISBN 978-960-06-2291-1.

Υ.ΠΑΙ.Θ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, «*Μουσική Α΄ Γυμνασίου*», *Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Αθήνα 2012, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων. ISBN 978-960-06-2293-5.

Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, «*Μουσική Β΄ Γυμνασίου*» *Βιβλίο Μαθητή*. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4627-0.

Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, «*Μουσική Β΄ Γυμνασίου*», *Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4627-0.

Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, «*Μουσική Γ΄ Γυμνασίου*», *Βιβλίο Μαθητή*. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4627-0.

Υ.Π.Π. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, «*Μουσική Γ΄ Γυμνασίου*», *Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Λευκωσία 2012, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης. ISBN 978-9963-0-4626-3.